

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

Nju Delhi

*„Vašingtonski konsenzus“ i(li) „Pekinški konsenzus“? Liberalni demokratski kapitalizam i(li) kapitalizam „sa azijskim licem i bičem“? Vladavina prava i zakona i(li) partijska disciplina i državni intervencionizam? Današnji ekonomski centar (Atlantik) i(li) novi centar (Pacifik)?
Gdje je u toj dihotomiji nova sila - Indija, već 2020. najmnogoljudnija zemlja svijeta?
Jedno je sigurno: veliki metež je pred nama!*

Naučna konferencija „Indija kao globalna sila – razvoj liberalnih vrijednosti“, održana u Nju Delhiju ovog mjeseca, okupila je veliki broj intelektualaca i praktičara sa svih kontinenata. Bazično pitanje je kako da najveća demokratija na svijetu, što Indija jeste, ostvaruje tako visoke stope ekonomskog rasta – oko 8,8% u posljednjih 20 godina i da li je taj trend moguće nastaviti?

Indija je zemlja i fascinacije i frustracije. Zajednica različitih naroda, jezika, religija, kasti, siromašnih, bogatih, zemlja sudara jake tradicije i svjetskog modernizma. Toliko je razlika da skoro da važi pravilo: sve što kažu o Indiji – i suprotno od toga je tačno. Kako sa tolikim razlikama održati društvenu koheziju? Odgovor treba tražiti u izjavi: ne tražiti put do kohezije političkom prisilom, već mirno, evolutivno, dijalogom, međusobnim razumijevanjem... Kulturna osnova ovakvog stava je u tradiciji indijske tolerancije (nasuprot našoj balkanskoj isključivosti), u sposobnosti da se uči i od sebe i od drugih (za razliku od balkanskog „ja sam najpametniji“). Otuda u Indiji i vlada tzv. konsenzualna demokratija – više nego većinska demokratija. Uz to zadržala se i engleska tradicija, pogotovu u sudstvu.

Indija je mlada država nastala nakon II svjetskog rata raspadom tzv. Indijskog podkontinenta, kada su pored Indije stvorene i druge države (Pakistan, Bangladeš, Avganistan...). Duhovni otac Indije je Mahatma Gandhi, diplomirani pravnik sa LSE, koji je iz vjerskih razloga ubijen odmah nakon osnivanja Indije (1948). (Nama poznatija Indira Gandhi iz 1970-ih godina, nema nikakve veze sa Mahatma Gandijem. Ona je Nehruova ćerka, koja je poslije udaje, zajedno sa mužem, uzela prezime Gandhi). Danas je Indija zemlja sa oko 1,25 milijardi stanovnika (oko 20% svjetske populacije), četvrta zemlja u svijetu po veličini GDP (oko 3000 milijardi dolara ili oko 5% svjetskog GDP). Lako je zaključiti koliki je potencijal rasta ove zemlje, jer velike i mlade populacije uvijek imaju snažan potencijal za rast. Pri tom, Indija je manje naseljena („population density“) od Japana, Njemačke, Belgije, Holandije...

Siromaštvo, gledano očima Evropljana je neshvatljivo. Oko 476 miliona ljudi (toliki je ukupan broj stanovnika EU) živi dnevno sa 1,25 dolara. Ali i u tom siromaštvu, ne može se sresti mnogo onih koji ne govore engleski jezik – umjesto da je engleski jezik uništio lokalne jezike (kako tvrde protivnici uvođenja engleskog u Crnoj Gori u konceptu **CRNA GORA – MIKRODRŽAVA**), engleski je danas veliki razvojni resurs Indije.

Za očekivati je da u Indiji preovladava taj spiritualni (duhovni) prilaz životu! Iako je religija jaka, Indijci su kažu, poslije Kineza, danas najviše okrenuti novcu i materijalnim dobrima. Mladi Indijac je svjestan da samo obrazovanjem može doći do većeg dohotka, i u obrazovanju vidi svoju životnu šansu. Da li je to slučaj u Crnoj Gori? „Zahvaljujem se svojim roditeljima, koji su, iako siromašni, meni omogućili da se školujem. Sada i ja od svoje plate (oko 100 EUR mjesečno), odvajam za školovanje svoje djece.“, skoro uniforman odgovor „običnog“ člana srednje klase (konobar, prodavač, taksista...). Ipak, državno školstvo je veoma slabo (izdvaja se 3% GDP – u Crnoj Gori je to oko 11%). Npr.naveden je podatak da 80% nastavnika, naročito u ruralnim područjima ne drži nastavu, već samo prvog u mjesecu dođe u školu da primi platu. Kako je to moguće? Zbog političke snage prosvjetnog sindikata (u Indiji ima oko 63000 sindikata i svaka politička partija ima svoje sindikate). Indija ima samo 320 državnih i oko 25 privatnih univerziteta, a potrebno je nekoliko hiljada. Zašto nema više univerziteta? Ipak, „najveći univerzitati“ su SAD, Velika Britanija i Australija. Npr.oko 80.000 studenata iz Indije godišnje upisuje postdiplomske studije u SAD. Otuda ne čudi podatak da Indijci u SAD pokrivaju važne poslove (npr.Wall Street „drže Indijci“), te da Indo-Amerikanci, njih oko 2 miliona, imaju najveći dohodak po glavi stanovnika od svih etničkih grupa u SAD. Indijci su vani mnogo uspješniji od Kineza – zbog znanja engleskog jezika. Inače mnogi diplomirani Indijci vraćaju se u Indiju, gdje se na 1 diplomiranog studenta nudi 10-12 radnih mjesta (konkurencija među poslodavcima).

Nesporno je da je veliki razvojni resurs Indije demokratija. Demokratija kroz toleranciju ispunjava duh društva. Ipak, Indijci ističu veliku birokratiju i politizaciju državne administracije i ističu da je „kongresna država“ (kao partijska država u Kini) veliko ograničenje jer je to leglo korupcije. Kongres ima oko 860 članova, vladajuću koaliciju sa 14 političkih partija. Kako su navodili domaći učesnici na Konferenciji među njima je mnogo bivših kriminalaca, a trenutno je čak 14 poslanika u istražnom zatvoru i dolazi u Kongres samo kada je glasanje.

Jedna od tema koja je izazvala čuđenje, makar nas, 8-člane „delegacije“ sa UDG je: Kako **DALJE** liberalizovati neformalnu ekonomiju u Indiji. Neformalna ekonomija je, otprilike, „snalazi se kako znaš i umiješ“. Zapravo, to je biznis koji okuplja ispod 10 ljudi (uglavnom familija) i za taj biznis skoro da ne postoje bilo kakvi uslovi da se započne. Nije potrebno imati ni struju, ni vodu, ne plaća se klasični porez. Takvih biznisa u Indiji ima oko 120 miliona, oni stvaraju oko 50% GDP Indije, u njima je zaposleno oko 400 miliona, od ukupno 430 miliona zaposlenih van poljoprivrede. Svega 30 miliona radi u formalnom (zvaničom) sektoru, od čega 19 miliona u administraciji i javnom sektoru, preostali u privatnim i državnim kompanijama. U poljoprivredi radi oko 270 miliona ljudi i oni proizvode 17% GDP. Začuđujući je podatak da 60% radne snage u građevinarstvu čine žene, jer su dva puta manje plaćene od muškaraca i služe kao „zamjena za mašine“. Zaista indijska svakodnevnica u pogledu korišćenja čovjeka kao osnovnog izvora energije (nosači, kopači, prevoznici) olakšava razumijevanje predhrišćanskih civilizacija na Bliskom istoku.

Teško je očekivati da će Indijci, makar u jednoj generaciji, biti toliko uticajni na svjetskoj pozornici. Ipak, vjera u svoju preduzetničku energiju i želja za obrazovanjem, uz resurse engleskog jezika, „najveće demokratije na svijetu“, mlade populacije navikle da se bori u životu, nesporno predstavlja ogroman potencijal. Politika rasta u Indiji nije okrenuta „apsolutnom rastu“ (visoke stope rasta GDP, kao u Kini), već je to politika „inkluzivnog razvoja“ (uključenje svih u razvoj) što posebno traži razvoj infrastrukture: 1) **ENERGIJA**

(preko 50% ruralnih naselja nema struje, a u gradovima je ograničena na 16 sati dnevno); 2) **VODA** – suviše je skupa zbog velikog utroška energije; 3) **ORGANIZACIJA (menadžment)** – upravljanje procesima i poslom.

U svakom slučaju, Indija koja je potpuno različita u odnosu na Kinu je lekcija o uticaju kulture i tradicije, broja i starosne strukture stanovništva na način organizovanja i ekonomije i društva; uči nas pragmatizmu i disciplini, kao i značaju nematerijalnih resursa, posebno tolerancije, učenja od drugih, demokratije i strpljenja; i opominje na značaj entuzijazma, preduzetničke energije i potrebe za obrazovanjem, i nadasve na to da „**AKO ŽELIŠ PROMJENE – BUDI PROMJENA SAM**“ (Gandi).

Indija nije tako daleko. Avionom od Podgorice, preko Istanbula do Delhija, manje od 9 sati (koliko je kolima do Beograda). Istina, i od Delhija do Podgorice je takođe potrebno 9 sati, što je za nas možda važnije znati... Globalizacija je današnji termin za nekadašnje seobe naroda!